

Motion till riksdagen 2016/17:3193

av Jan Björklund m.fl. (L)

Barns rättigheter

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som hör eller förhör barn ska ha särskild utbildning för detta och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om målgruppsanpassad information om barnets rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra Barnrättighetsutredningens förslag om ett kunskapslyft om barnkonventionen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om egen handläggare till barn i socialtjänsten och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återuppta satsningen om evidensbaserad praktik och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om forskarskolor för yrkesverksamma socionomer och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tidiga insatser i socialtjänsten och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler möjligheter till mellantvång och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett stärkt samarbete mellan skola, skolhälsovård och socialtjänst för placerade barn och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en systematisk uppföljning av placerade barns fysiska hälsa och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt bereda LVU-utredningen och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd till familjehem också efter en vårdnadsöverflyttning och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barn som upplevt våld i nära relationer bör ses och behandlas som brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nationell kunskapssatsning gällande våld och övergrepp mot barn och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolhälsovården ska fråga om våldsutsatthet och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökade möjligheter till tillfällig föräldrapenning och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Alla barn förtjänar en bra start i livet med kärlek, trygghet och omsorg. När föräldrarna av olika skäl inte förmår ta föräldraansvar och sviktar i sin omsorg har kommunernas socialtjänst det yttersta ansvaret att se till att barn som far illa får skydd och stöd.

Liberalerna har i regeringsställning tillsammans med Alliansen på flera punkter förstärkt barns rättigheter och tydliggjort socialtjänstens ansvar i lag, men det har inte fått tillräckligt genomslag i praktiken. Det är tydligt att mer måste göras för att de allra mest utsatta ska få det stöd de behöver.

Ur ett liberalt perspektiv är det självklart att alla, oavsett ålder, både ges och tillåts ta plats i samhället. Barn ska känna att de tryggt tillåts växa som individer och utvecklas för att kunna ta ansvar för sig själva, sina medmänniskor och sin omgivning. Lika självklart är det att politiken ska utformas i enlighet med Förenta nationernas (FN) konvention om barns rättigheter.

Stärk barnrättsperspektivet

För att kunna påverka sin situation och vara delaktig är det viktigt att ha tillgång till information, inte minst gällande vilka rättigheter man har. Barn vet sällan vad deras rättigheter innebär eller hur de ska få information. Vi som vuxna bär ansvaret för att säkerställa så att det finns målgruppsanpassad och tillgänglig information, dels om barnets rättigheter, dels kring den situation barnet befinner sig i. Barn har rätt att komma till tals i frågor som rör dem och åsikterna ska beaktas i relation till barnets ålder och mognad. Denna rätt finns inskriven i barnkonventionen vilket innebär att de stater som skrivit under också ska se till så barnen de facto har en möjlighet att utnyttja sina rättigheter. Det kan handla om rätten att få komma till tals i frågor som rör barnet som person, till exempel umgänge, vårdnad och boende eller rätten att få veta vad som ska hända och varför.

Information till barn och unga om vart de kan vända sig om de behöver hjälp eller stöd, anpassad för målgruppen, ska finnas tillgänglig där barn och unga är, exempelvis skolan, idrottsplatsen och ungdomsgården.

Barnrättighetsutredningens (SOU 2016:19) förslag om kunskapslyft om barnkonventionen bör genomföras.

För att kunna leva upp till barnkonventionen bör barn erbjudas stöd av personer som har särskild kompetens för att arbeta med barn i exempelvis rättsprocesser eller utredningar. Den som hör eller förhör ett barn bör ha särskild utbildning för detta och de instanser som har ärenden som rör barn bör ha rutiner för att säkerställa att barnet får komma till tals.

Om ett barn förekommer i socialtjänstens utredningar ska hen få en egen handläggare som bevakar barnets intressen, även om utredningens syfte i första hand är insatser för en vuxen.

Särskilt utsatta barn

En stärkt socialtjänst för bättre stöd till utsatta barn

Socialsekreterare har ett mycket komplext och kvalificerat arbete, som ofta handlar om att fatta svåra och ingripande beslut som kan vara livsavgörande för den som beslutet gäller och hens anhöriga. Erfarenhet, kontinuitet och förtroende är viktiga förutsättningar för arbetet, men personalomsättningen i yrket är hög, och vakanser täcks inte sällan med hjälp av bemanningsföretag. Inte sällan är det de minst erfarna som fattar de svåraste besluten.

Socialsekreterarnas status bör höjas. Liberalerna har medverkat till att införa behörighetskrav för socialsekreterare som fattar beslut i barnärenden och vi arbetar för att höja lönerna och skapa fler karriärvägar. I flera kommuner är Liberalerna pådrivande för att införa karriärtjänster, där särskilt kvalificerade socialsekreterare får högre ansvar och högre lön.

I en tid då socialtjänsten är under hård press, och det är svårt att rekrytera socialsekreterare, har det lyfts förslag om att lätta på behörighetskraven. Vi menar att det är fel väg att gå. Ju större utmaningar, desto viktigare är det att de som ska fatta de tunga besluten har rätt kompetens. Däremot behöver socialsekreterarna avlastas. Enklare arbetsuppgifter kan överlåtas till socialtjänstassistenter, så att socialsekreterare får mer tid till de uppgifter de är utbildade för.

Åren 2011–2015 gjorde regeringen överenskommelser med SKL om att stärka arbetet med evidensbaserad praktik i socialtjänsten. Statskontoret konstaterade i en utvärdering (Statskontoret 2014:18) att överenskommelsen bidragit till verksamhetsutveckling och ökat socialtjänstens förutsättningar att arbeta evidensbaserat. Vi menar att det är angeläget att arbetet med att systematisera kunskapsutvecklingen fortsätter och att satsningen därför bör återupptas.

Ett mycket litet antal aktiva socionomer går vidare till forskarutbildning. Ännu färre får sedan så mycket mer kvalificerade arbeten att det motiverar insatsen. Sammantaget medverkar detta till en oönskad brist på yrkesprofessionalisering och specialisering av det avancerade sociala arbetet. Med större forskningsanknytning kan arbetet med bättre uppföljning och mer evidensbaserade insatser i socialtjänsten stärkas.

Forskarskolorna bör utformas med utgångspunkt i de forskarskolor för lärare och förskollärare som alliansregeringen inrättade inom ramen för Lärarlyftet. Socialsekreterarna bör ges möjlighet att gå en forskarutbildning på deltid och vara kvar på sin arbetsplats på deltid. Staten bör bekosta utbildningen medan huvudmännen betalar lönekostnaden, även för den tid som ägnas åt forskarutbildning.

Fler tidiga insatser

Att placera ett barn i samhällsvård är ett av de största ingreppen vi kan göra i en familj. Undersökningar av bland annat Socialstyrelsen visar att placerade barn många gånger far illa både psykiskt och fysiskt. Syftet med placeringarna har varit att skydda barnen, men det är alltför vanligt att detta inte uppnås.

I mars 2013 publicerade Socialstyrelsen studien ”Vård och omsorg om placerade barn”. Studien visade bland annat på att dödligheten nästan är fem gånger så hög för placerade barn och unga, att självskaдебeteendet är tio gånger så högt och användandet av psykofarmaka är 15–19 gånger högre jämfört med andra barn och unga i befolkningen i stort. Bland de 17-åringar som placerades före 10 års ålder hade endast sex av tio grundläggande behörighet till gymnasiet och var tionde ung vuxen med ekonomiskt bistånd har tidigare varit placerad i barn- och ungdomsvården.

Med fler och förstärkta tidiga insatser med evidensbaserade metoder på hemmaplan kan vi förebygga att barn far så illa att de måste placeras utanför sin familj. Regeringen bör överväga om socialtjänstlagen kan förtydligas så att det förebyggande arbetet prioriteras högre i kommunerna. Det behövs också större möjligheter att använda så kallat mellantvång. Idag är det möjligt att använda mellantvång för ungdomar på grund av så kallat eget beteende, till exempel missbruk eller kriminalitet. De kan till exempel åläggas att delta i missbruksbehandling. Denna möjlighet bör utvidgas så att det också är möjligt att kräva av föräldrar som brister i omsorg att de till exempel tar emot familjestöd.

Stärkt samarbete kring placerade barn

Vi vill stärka samarbetet mellan skolan, skolhälsovården och socialtjänsten kring barn som placerats utanför hemmet. Många placerade barn har eftersatta hälsoproblem, och har på grund av omsorgsbrist inte fått gå på rutinmässiga hälsokontroller. Forskning visar att familjehemsplacerade barn har mycket höga överrisker för framtida problem som missbruk, kriminalitet och psykisk ohälsa. Forskningen visar också att godkända skolresultat har en stor skyddande verkan för dessa barn. Skolmisslyckanden hos placerade barn beror också ofta mer på luckor i skolgången och stress i kombination med låga förväntningar än på låg kognitiv förmåga. I några kommuner har man utvecklat modeller för ett strukturerat samarbete mellan skola och socialtjänst kring placerade barns skolgång, samt systematiska uppföljningar av barnens kunskapsnivå, och detta har visat på mycket goda resultat.

För många barn är hälsovården bristfällig före placeringen. Kroniska sjukdomar som eksem och astma har lämnats obehandlade och de vanliga hälsoundersökningarna på både BVC och tandvården kan ha varit mer eller mindre obefintliga. Barnen är i behov av såväl vaccinationer som syn- och hörselundersökningar. Många gånger finns också luckor i dokumentationen kring barnens hälsa. För placerade barn är därför en systematisk uppföljning av hälsan extra viktig.

Utöver detta bör LVU-utredningen (SOU 2015:71) beredas skyndsamt. Utredningens förslag skulle innebära stärkt barnrättsperspektiv och ökad rättssäkerhet för barn i samhällets vård, och särskilt för dem som behöver tvångsvård.

Ökat stöd efter vårdnadsöverflyttningar

När ett barn placerats i familjehem, ska socialnämnden enligt socialtjänstlagen överväga överflyttning av vårdnaden när en placering pågått i mer än tre år. Om barnets placeras i mycket ung ålder, eller om de biologiska föräldrarnas förmåga att ta hand om sitt barn är mycket små skulle det öka barnets trygghet. Ändå sker ganska få vårdnadsöverflyttningar.

När ett familjehem tar över vårdnaden upphör den formella kontakten med socialtjänsten. Det tidigare familjehemmet, nu vårdnadshavarna, får inte längre

socialtjänstens hjälp med kontakter med till exempel sjukvården, barn- och ungdomspsykiatri eller barnets biologiska föräldrar eller i vårdnadstvister. Det gör vårdnadsöverflytt till ett stort och svårt steg, som få vågar ta.

Vi menar att socialtjänstens stöd och tillsyn bör fortsätta också efter en vårdnadsöverflyttning.

Våld och övergrepp

Våld i nära relationer

Våld mellan föräldrar är en av de största riskfaktorerna för att barn ska misshandlas. Trots att man vet detta utreds allt för sällan barnens situation när en förälder gjort en anmälan om misshandel. I en undersökning av Rädda Barnen menar man att ett av tio barn upplever våld i hemmet. Hälften av dem gör det ofta. Socialtjänstlagen pekar på socialtjänstlagens särskilda ansvar för att ge stöd och hjälp åt de kvinnor som är eller har varit utsatta för våld samt att man ska vara medveten om att barnen kan behöva stöd och hjälp. Vi menar att det behövs tydligare och skarpare direktiv. Det måste säkerställas att barn dels alltid kommer till tals, dels får rätt stöd i samband med anmälningar om våld i nära relationer. Därtill ska barn som upplever våld i nära relationer ses som och behandlas som brottsoffer.

Ökad kunskap för att upptäcka övergrepp

Hur många barn som någon gång utsatts för våld av en förälder eller annan vuxen närstående är svårt att säga. En relativt stor uppmärksamhet kring våld mot barn under senare år har förmodligen bidragit till fler polisanmälningar men här liksom vid sexuella övergrepp är mörkertalet stort.

Många misshandelsskador och skador som uppkommer vid sexuella övergrepp visar sig i munnen och på huvud och hals hos barn. Tandvården möter nästan alla barn regelbundet och tandläkare har med andra ord goda förutsättningar att kunna upptäcka barn som utsatts för övergrepp eller på annat sätt far illa. Också primärvården möter många av dessa barn där skälet för besöket kan vara något annat men med rätt kunskaper kan även spår och skador efter övergrepp upptäckas vid en vanlig hälsoundersökning.

Alla dessa instanser har liksom skolan och barnomsorgen anmälningsplikt men kunskaperna kring hur man upptäcker tecken på övergrepp är låg.

Vi vill genom en nationell kunskapssatsning öka kunskaperna och därmed beredskapen för att identifiera och därmed kunna hjälpa de barn som utsatts för våld och/eller sexuella övergrepp.

Genom en riktad kunskapssatsning och med tydligare direktiv till tandvården och primärvården om hur man upptäcker barn som utsatts för våld eller sexuella övergrepp och en ökad samverkan med socialtjänsten kan fler barn som far illa upptäckas och därmed få hjälp.

Genom tidig upptäckt ökar möjligheten för att drabbade barn nås av tidiga stödinsatser. Myndigheter och andra instanser som kommer i kontakt med grupper som löper stor risk att utsättas för våld av närstående bör rutinmässigt börja fråga om våldsutsatthet. Att systematiskt ställa frågor om våld visar att våldsutsatthet är något som det går att prata om.

Enligt skollagen ska elevhälsan främst arbeta förebyggande och hälsofrämjande. Varje elev ska erbjudas minst tre hälsobesök. Att rutinmässigt fråga om våld är en förebyggande åtgärd. Det bör finnas tydliga riktlinjer för skolhälsovården att rutinmässigt ställa frågor om våld.

Utökade möjligheter till tillfällig föräldrapenning

Föräldrar till ett barn som har en kronisk sjukdom, funktionsnedsättning eller sociala problem behöver ofta avstå från arbete för att följa med barnet till läkarbesök, för möten med skolan och förskola eller möten med socialtjänsten.

När det handlar om läkarbesök har föräldrar rätt till tillfällig föräldrapenning, så kallad vab. Men den som behöver träffa socialtjänsten, eller ha kontakter med skolan måste ta ledigt utan ersättning eller utnyttja en semesterdag. Det finns inte heller någon formell rätt till ledighet från arbetet i sådana situationer, det vilar helt på arbetsgivarens goda vilja.

Föräldrar till barn med stöd enligt LSS har rätt till tio så kallade kontaktdagar med tillfällig föräldrapenning för kontakter med förskola eller skola. Men det finns många barn med kronisk sjukdom eller funktionsnedsättning som inte är riktigt så omfattande, som ändå innebär ett utökat behov av till exempel skolkontakter. För ett barn med diabetes är det till exempel bokstavligen livsviktigt att föräldrarna kan lära upp skolpersonal att hjälpa barnet hantera sjukdomen.

Vi menar att rätten till tillfällig föräldrapenning bör omfatta även dem som behöver utökade kontakter med förskola, skola eller socialtjänst på grund av varaktig sjukdom, funktionsnedsättning, psykisk ohälsa eller sociala problem hos barnet, och avsätter medel för det i vår budgetmotion. Samtidigt bör samordningsbestämmelsen för vårdbidrag ändras så att den som fått tillfällig föräldrapenning inte kan få vårdbidrag för samma behov – inte som idag tvärtom.

Jan Björklund (L)

Christer Nylander (L)

Tina Acketoft (L)

Emma Carlsson Löfdahl (L)

Roger Haddad (L)

Nina Lundström (L)

Birgitta Ohlsson (L)

Mathias Sundin (L)

Maria Weimer (L)

Said Abdu (L)

Maria Arnholm (L)

Bengt Eliasson (L)

Robert Hannah (L)

Fredrik Malm (L)

Mats Persson (L)

Lars Tysklind (L)

Barbro Westerholm (L)

Allan Widman (L)

Christina Örnejär (L)